

Preporuka CM/Rec(2019)1 Komiteta ministara državama članicama o sprečavanju i borbi protiv seksizma¹

(usvojena od strane Komiteta ministara 27. marta 2019. godine na 1342. sastanku zamenika ministara)

Komitet ministara, prema članu 15.b Statuta Saveta Evrope:

Podsećajući na to da je rodna ravnopravnost od ključnog značaja za zaštitu ljudskih prava, funkcionisanje demokratije i dobre uprave, poštovanje vladavine prava i unapređenje blagostanja za sve, da podrazumeva jednaka prava za žene i muškarce, devojčice i dečake kao i istu vidljivost, osnaženost, odgovornost i učešće u svim sferama javnog i privatnog života, te da podrazumeva jednak pristup i raspodelu resursa između žena i muškaraca, kao što je utvrđeno u Strategiji Saveta Evrope za rodnu ravnopravnost za period 2018 - 2023;

Podsećajući na to da diskriminacija na osnovu pola i/ili roda predstavlja kršenje ljudskih prava i prepreku uživanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, što je priznato od strane Komiteta Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena u Opštoj preporuci br. 28 o osnovnim obavezama država članica, prema članu 2. Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena;

Podsećajući na to da je seksizam manifestacija istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, što dovodi do diskriminacije i sprečava potpuno napredovanje žena u društvu;

Primajući k znanju da je seksizam široko rasprostranjen u svim sferama i svim društvima;

Potvrđujući da je seksizam podržan rodnim stereotipima koji pogađaju žene i muškarce, devojčice i dečake, i u suprotnosti je sa dostizanjem rodne ravnopravnosti i inkluzivnih društava;

Primajući k znanju da seksizam predstavlja prepreku za osnaživanje žena i devojčica, koje su nesrazmerno pogođene seksističkim ponašanjem; i dalje primajući k znanju da rodni stereotipi i suštinske predrasude oblikuju norme, ponašanje i očekivanja muškaraca i dečaka, te stoga dovode do seksističkih dela;

Zabrinuti zbog toga što je seksizam povezan sa nasiljem prema ženama i devojčicama, pri čemu je „svakodnevni“ seksizam deo kontinuumu nasilja koji stvara klimu zastrašivanja, straha, diskriminacije, isključenosti i nesigurnosti, što ograničava mogućnosti i slobodu;

Primajući k znanju da žene i devojčice mogu biti izložene višestrukim i unakrsnim oblicima diskriminacije i mogu se suočiti sa seksizmom u kombinaciji s drugim normama ili ponašanjem koji su diskriminatorski ili štetni;

Svesni da se seksizam i seksističko ponašanje odvijaju na individualnom, institucionalnom i strukturnom nivou, a da je njihov efekat štetan na sva tri nivoa, te da bi stoga trebalo preduzeti mere za sprečavanje i borbu protiv seksizma na svim nivoima;

Pozivajući se na Konvenciju Ujedinjenih nacija iz 1979. o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), koja nalaže državama članicama da preduzmu sve podesne mere „radi izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena“;

Imajući u vidu ciljeve postavljene u Pekinškoj deklaraciji i platformi za akciju, koje je usvojila Četvrta svetska konferencija Ujedinjenih nacija o ženama (1995), a posebno Izveštaj o regionalnom pregledu Peking+20 za Evropu održanom u organizaciji Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu 2014. godine, u kojima je ukazano da „diskriminatorni stereotipi i dalje ostaju široko rasprostranjeni i da utiču na obrazovanje i učešće žena u ekonomiji i javnom životu“;

Imajući u vidu Agendu Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030, uključujući Cilj održivog razvoja br. 5 („Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice“), Cilj održivog razvoja br. 16 („Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve, i izgraditi delotvorne,

¹ Kada je ova preporuka usvojena i u primeni člana 10.2c Poslovnika o radu na sastancima zamenika ministara, predstavnik Ruske Federacije zadržao je pravo svoje vlade da podrži ili ne podrži Preporuku, posebno stav 3. Preambule, odbacujući upotrebu izraza „rod“, jer rusko zakonodavstvo ne sadrži koncept „roda“ kao i zbog činjenice da ne postoji opšteprihvaćena definicija pojma „rod“ na međunarodnom nivou. Osim toga, Ruska Federacija smatra da interseks i trans osobe ne spadaju u oblast Preporuke.

odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima“) i Cilj održivog razvoja br. 4 („Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve“), koji su univerzalno primenljivi;

Uzimajući u obzir Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima deteta (1989) i zabranu diskriminacije na osnovu pola deteta ili pola njegovog/njenog roditelja ili zakonskog staratelja;

Podsećajući na Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS br. 5) i zabranu diskriminacije i uživanje ljudskih prava;

Podsećajući na to da su borba protiv rodnih stereotipa i seksizma i obezbeđivanje integrisanja perspektive rodne ravnopravnosti u sve politike i mere prioritetni ciljevi strategija i preporuka Saveta Evrope u oblasti rodne ravnopravnosti;

Podsećajući na to da Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici (CETS br. 210, Istanbulska konvencija) zahteva od država potpisnica „da promovišu promenu društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja žena i muškaraca s ciljem iskorenjivanja predrasuda, običaja, tradicije i drugih praksi, koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim ulogama žena i muškaraca“, i da Istanbulska konvencija takođe zahteva da države potpisnice konvencije inkriminišu proganjanje i preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile da seksualno uznemiravanje podleže krivičnim ili drugim zakonskim sankcijama;

Uzimajući u obzir Evropsku socijalnu povelju (ETS br. 35, ETS br. 163 [revidirana]) i njene odredbe o jednakim mogućnostima, nediskriminaciji i pravu na dostojanstvo na radu;

Podsećajući na to da je Evropski sud za ljudska prava u svojoj sudskoj praksi ponovio da je unapređivanje rodne ravnopravnosti danas glavni cilj u državama članicama Saveta Evrope i da pozivanje na tradiciju, opšte pretpostavke ili preovlađujuće društvene stavove nije dovoljno opravdanje za razlike u postupanju na osnovu pola. Osim toga, sud je ukazao da rodni stereotipi, kao što je viđenje žena kao primarnih negovateljica dece odnosno muškaraca kao primarnih hranitelja porodice, ne mogu sami po sebi opravdati razliku u postupanju;

Podsećajući na sledeće preporuke Komiteta ministara državama članicama: CM/Rec(2007)13 o integrisanju rodne perspektive u obrazovanju; CM/Rec(2007)17 o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti; CM/Rec(2013)1 o rodnoj ravnopravnosti i medijima; i CM/Rec(2017)9 o rodnoj ravnopravnosti u audiovizuelnom sektoru;

Upućujući na Opštu preporuku za politike br. 15 o borbi protiv govora mržnje, koju je usvojila Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) u decembru 2015. godine, a koja uključuje i seksistički govor mržnje;

Uzimajući u obzir Strategiju Saveta Evrope za prava deteta (2016-2021), koja naglašava potrebu za borbom protiv diskriminacije i nasilja, posebno seksualnog nasilja, kao i potrebu za promovisanjem ravnopravnosti devojčica i dečaka, uključujući i dalju borbu protiv stereotipa, seksizma i preterane seksualizacije, posebno u medijima i obrazovanju;

Uzimajući u obzir Strategiju Saveta Evrope o upravljanju internetom 2016-2019 i poziv na akciju praćenja radi zaštite sviju, posebno žena i dece, od zloupotrebe na internetu, uključujući sajber proganjanje, seksizam i pretnje seksualnim nasiljem;

Podsećajući na Rezolucije 2119 (2016), 2144 (2017) i 2177 (2017) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, o „Borbi protiv preterane seksualizacije dece“, „Zaustavljanju sajber diskriminacije i mržnje na internetu“ i „Okončanju seksualnog nasilja i uznemiravanju žena u javnom prostoru“;

Oslanjajući se na rezultate implementacije gore navedenih instrumenata i dokumenata na međunarodnom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući dostignuća i izazove;

Svesni da, uprkos postojanju standarda na međunarodnom, nacionalnom i regionalnom nivou, koji garantuju princip rodne ravnopravnosti, i dalje postoji jaz između standarda i prakse, između rodne ravnopravnosti *de jure* i *de facto*;

Priznajući da je preovlađivanje različitih manifestacija seksizma usko povezano sa konstantnim poteškoćama u postizanju rodne ravnopravnosti, u želji da se uhvatimo u koštac sa seksizmom kao ključnim uzrokom i posledicom rodne neravnopravnosti;

Primajući k znanju nepostojanje međunarodno dogovorene definicije „seksizma“, kao i namenskog pravnog instrumenta za borbu protiv istog;

U težnji da se stvori Evropa bez seksizma i njegovih manifestacija,

Preporučuje vladama država članica da:

1. preduzmu mere za sprečavanje i borbu protiv seksizma i njegovih manifestacija u javnoj i privatnoj sferi, podstaknu relevantne zainteresovane strane da primenjuju odgovarajuće zakone, politike i programe, oslanjajući se na definiciju i smernice u dodatku uz ovu Preporuku;

2. prate napredak u primeni ove Preporuke i obaveštavaju nadležni/e upravni/e odbor/e Saveta Evrope o preduzetim merama i ostvarenom napretku u ovoj oblasti;

3. obezbede da ova Preporuka, uključujući njen dodatak, bude prevedena i distribuirana (u pristupačnim formatima) relevantnim organima vlasti i zainteresovanim stranama.

Dodatak uz Preporuku CM / Rec(2019)1

Smernice za sprečavanje i borbu protiv seksizma: mere za primenu

Definicija

U svrhu ove Preporuke, seksizam je:

svaki čin, gest, vizuelno predstavljanje, izgovorene ili pisane reči, praksa ili ponašanje zasnovano na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna zbog svog pola, koji se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo onlajn ili oflajn, u svrhu odnosno sa posledicom:

- i. kršenja suštinskog dostojanstva odnosno prava lica ili grupe lica; ili
- ii. dovođenja do fizičke, seksualne, psihološke ili društveno-ekonomske štete ili patnje lica ili grupe lica; ili
- iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja; ili
- iv. predstavljanja prepreke samostalnosti i potpunom ostvarivanju ljudskih prava lica ili grupe lica; ili
- v. održavanja i jačanja rodni stereotipa.²

Kontekst

Potreba da se uhvati u koštac sa seksizmom, seksističkim normama i ponašanjem i seksističkim govorom je implicitna u brojnim međunarodnim i regionalnim instrumentima. I Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CETS br. 210, Istanbulska konvencija) i Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) priznaju kontinuum između rodni stereotipa, rodne neravnopravnosti, seksizma i nasilja nad ženama i devojčicama. Na taj način, činovi „svakodnevnog“ seksizma u obliku naoko bezopasnog ili manjeg seksističkog ponašanja, komentara i šala nalaze se na jednom kraju kontinuuma. Međutim, ti činovi su često ponižavajući i doprinose društvenoj klimi u kojoj su žene ponižene, njihovo samopouzdanje umanjeno, a njihove aktivnosti i izbori ograničeni, kako na poslu, tako i u privatnoj, javnoj ili onlajn sferi. Seksističko ponašanje, kao što je, posebno, seksistički govor mržnje, može eskalirati odnosno podstaći otvoreno uvredljive i preteće radnje, uključujući seksualno zlostavljanje ili nasilje, silovanje ili potencijalno smrtonosno delovanje. Druge posledice mogu biti gubitak resursa, samopovređivanje ili samoubistvo. Borba protiv seksizma je stoga deo pozitivne obaveze država da garantuju ljudska prava, rodnu ravnopravnost i spreče nasilje nad ženama i devojčicama u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava i, za države članice, Istanbulskom konvencijom.

Seksizam i seksističko ponašanje dovode do fizičke, seksualne, psihološke odnosno društveno-ekonomske štete i utiču različito na različite sektore stanovništva. Žene i devojčice su nesrazmerno pogođene takvim ponašanjem. Seksizam i seksističko ponašanje predstavljaju prepreku osnaživanju i napretku žena i devojčica; eliminisanje seksizma i seksističkog ponašanja koristilo bi svima: ženama, devojčicama, muškarcima i dečacima.

Seksizam i seksističko ponašanje javljaju se u punom opsegu ljudske aktivnosti, uključujući i sajber prostor (internet i društvene medije). Oni mogu biti doživljeni pojedinačno ili kolektivno od strane lica ili grupe lica, čak iako ni pojedinac niti grupa nisu direktno ciljani, na primer putem seksističkog oglašavanja, ili postavljanja slika golih žena na radnom mestu. Tri nivoa održavanja i doživljavanja seksizma su: individualni, institucionalni (na primer porodica, radno ili obrazovno okruženje) i strukturni (na primer kroz društvene rodne neravnopravnosti, društvene norme i ponašanje). Seksizam je učutkivanje kada pojedinci i grupe ne prijavljuju ili se ne žale na seksističko ponašanje iz straha da neće biti ozbiljno shvaćeni, odnosno da će biti izopšteni ili čak smatrani odgovornim za nasilje.

Internet je širokoj publici pružio novu dimenziju izražavanja i prenošenja seksizma, posebno seksističkog govora mržnje, iako koreni seksizma ne leže u tehnologiji, već u konstantnim rodni nejednakostima. Pored toga, društveni fenomeni, kao što je kampanja #MeToo i niz akcija i mera koje je pokrenula u različitim

² „Rodni stereotipi su predodređeni društveni i kulturni obrasci ili ideje kojima se ženama i muškarcima dodeljuju karakteristike i uloge određene i ograničene njihovim polom. Rodna stereotipizacija predstavlja ozbiljnu prepreku za postizanje stvarne rodne ravnopravnosti i doprinosi rodnoj diskriminaciji. Takva stereotipizacija može ograničiti razvoj prirodnih talenata i sposobnosti devojčica i dečaka, žena i muškaraca, njihove obrazovne i profesionalne sklonosti i iskustva, kao i životne mogućnosti uopšte.“ (Strategija za rodnu ravnopravnost Saveta Evrope 2018-2023, Strateški cilj 1).

delovima sveta (od 2017. godine naovamo), uključujući države članice Saveta Evrope, pomogli su da se rasvetli sveprisutnost seksizma i potreba za snažnijim merama za borbu protiv istog.

Seksizam i seksističko ponašanje ukorenjeni su u rodnim stereotipima i jačaju ih. Evropski sud za ljudska prava smatra da „pitanje stereotipizacije određene grupe u društvu leži u činjenici da zabranjuje individualizovanu procenu njihovih kapaciteta i potreba“.³ Rodni stereotipi jačaju nejednake društvene strukture moći i negativno utiču na raspodelu resursa između žena i muškaraca. Konstantni rodni jaz u visini plata i penzija u državama članicama je primer za to. Rodni stereotipi su stoga društvene konstrukcije „odgovarajućih“ uloga žena i muškaraca, koje određuju kulturne predrasude, običaji, tradicija i, u mnogim slučajevima, interpretacija verskih uverenja i praksi. Žene koje dovode u pitanje ili odstupaju od onoga što se smatra njihovim „pravim“ mestom u društvu suočavaju se sa seksizmom i mizoginijom, a muškarci koji dovode u pitanje dominantnu percepciju maskuliniteta suočavaju se sa seksizmom.

Unakrsnost, situaciona ranjivost i otežavajuće okolnosti

Žene i muškarci se suočavaju sa različitim i unakrsnim oblicima seksizma, zasnovanim na nizu drugih faktora uključujući, između ostalog, etničku pripadnost, manjinski ili autohtoni status, starost, religiju, status izbeglice ili migranta, invaliditet, bračni status, socijalno poreklo, rodni identitet, seksualnu orijentaciju ili seksualnost. Oni se mogu naći u ranjivijem položaju ili mogu biti izloženi različitim činovima seksizma u različitim okruženjima, kao što su mlade žene i žene aktivne u pretežno muškim sredinama, na primer u poslovnom svetu, finansijama, vojsci ili politici. Žene na položajima moći ili vlasti, uključujući javne ličnosti, takođe su naročite mete seksizma, jer se smatra da odstupaju od društvenih rodnih normi koje isključuju žene iz javnih prostora ili položaja. Interseks i trans osobe takođe se suočavaju sa dodatnim i /ili pojačanim izazovima u pogledu seksizma.

Neke okolnosti mogu povećati ozbiljnost odnosno uticaj seksističkog ponašanja, ili mogu uticati na sposobnost žrtve da reaguje. Takve otežavajuće okolnosti postoje kada se seksističke radnje ili reči odvijaju u hijerarhijskom ili zavisnom odnosu, posebno na radnom mestu, u obrazovnom ili zdravstvenom okruženju, u okviru (javnih) službi ili u komercijalnim odnosima. Seksizam je posebno štetan kada je onaj koji ga čini na poziciji moći, autoriteta ili uticaja kao što su političari, kreatori mišljenja ili poslovni lideri. Još jedan otežavajuć faktor je gde je domet ili potencijalni domet seksističkih reči ili radnji širok, uključujući sredstva prenošenja, korišćenje društvenih ili konvencionalnih medija i stepen ponavljanja.

I. Opšta sredstva i mere za borbu protiv seksizma

Primarna svrha mera za sprečavanje i borbu protiv seksizma izazivanje promene u ponašanju i kulturi na individualnom, institucionalnom i strukturnom nivou.

Alati za sprečavanje i borbu protiv seksizma obuhvataju zakonodavne, izvršne, administrativne, budžetske i regulatorne instrumente, pored planova, politika i programa. Države treba da izaberu alate koji najbolje odgovaraju njihovom kontekstu i cilju određene akcije. Potrebni su različiti alati za borbu protiv, s jedne strane, nesvesne predrasude i, s druge strane, namernog seksističkog ponašanja. Prvo se može rešavati kroz podizanje svesti, obuku i obrazovanje, dok su potrebne jače mere kako bi se eliminisalo namerno i uporno seksističko ponašanje i seksistički govor mržnje. Zakonodavstvo koje se odnosi na seksizam, uključujući definicije; uputstvo; i ukazivanje na načine za naknadu štete za žrtve, kao i na rizike i posledice za počinioc, važne su mogućnosti koje treba uzeti u obzir.⁴

Države bi trebalo da se oslone na postojeće alate i osiguraju njihovu efikasnu primenu ili da stave na raspolaganje nove alate za sprečavanje i zaštitu od seksističkog ponašanja, gde je to prikladno, za krivično gonjenje i kažnjavanje počinitelaca i pružanje reparacije žrtvama.

Vlade država članica se pozivaju da ispitaju sledeće mere kako bi podržale primenu ove Preporuke.

I.A. Zakonodavstvo i politike

I.A.1. Razmotriti zakonsku reformu kojom se osuđuje seksizam i kojom se definiše i inkriminiše seksistički govor mržnje.

I.A.2. Unakrsni faktori, razlike među ženama, situacione ranjivosti i otežavajuće okolnosti moraju se priznati i uzeti u obzir prilikom osmišljavanja zakona i politika za borbu protiv seksizma.

³ *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal*, prijava br. 17484/15, presuda Evropskog suda za ljudska prava od 25. jula 2017, stav 46.

⁴ Na primer, „Antiseksizam – uputstvo za upotrebu“, Institut za ravnopravnost žena i muškaraca, Belgija, dostupno na francuskom na http://igvm-iefh.belgium.be/sites/default/files/downloads/79%20-%20Anti-sexisme%20mode%20emploi_FR.pdf.

I.A.3. Razviti i ulagati u sveobuhvatnu javnu infrastrukturu koja služi kao platforma za osnaživanje žena i rodnu ravnopravnost i razviti politički okvir za eliminaciju seksizma i rodnih diskriminatorских stereotipa, sa određenim ciljevima, merilima, vremenskim rokovima, pokazateljima napretka i rezultata, kao i mehanizmima za praćenje i evaluaciju za procenu uticaja preduzetih koraka.

I.A.4. Podsticanje učešća civilnog društva, posebno ženskih nevladinih organizacija, verskih vođa i lidera u zajednici, profesionalnih tela advokata i sudija, kao i sindikata rada, u osmišljavanju politika i pravnih okvira za borbu protiv seksizma, u cilju promovisanja saradnje, ali i da bi se obezbedilo njihovo učešće u sprovođenju ovih mera.

I.A.5. Priznati, ohrabriti i podržati, na svim nivoima, rad relevantnih organizacija civilnog društva, posebno ženskih nevladinih organizacija, koje su aktivne u borbi protiv seksizma u svim oblastima (posebno onih koje se nalaze u Odeljku III u nastavku) i uspostaviti efikasnu saradnju sa tim organizacijama.

I.A.6. Podsticati relevantne javne organe i službe, npr. ombudsmane, komisije za ravnopravnost, zakonodavne skupštine, nacionalne institucije za ljudska prava, javna preduzeća i tela za žalbe, da sastave i sprovedu kodekse ponašanja odnosno smernice za borbu protiv seksizma, u skladu sa sveobuhvatnom politikom o eliminaciji seksizma, i obezbediti adekvatne resurse za takve aktivnosti.

I.A.7. Razmotriti mogućnost imenovanja tela za rodnu ravnopravnost ili neke druge zvanične institucije koja će biti odgovorna za praćenje i evaluaciju politika i mera za eliminaciju seksizma u javnom i privatnom životu. Takvom telu treba dati neophodna ovlašćenja i resurse za obavljanje ovih zadataka.

I.A.8. Obezbediti odgovarajuće pravne lekove za žrtve seksističkog ponašanja.

I.A.9. Obezbediti programe obuke za one koji rade sa žrtvama i počiniocima krivičnih dela u vezi sa rodom i seksom.

I.A.10. Razmotriti nametanje nekrivičnih kazni, na primer povlačenje finansijskih i drugih vidova podrške javnim organima ili drugim organizacijama koje ne osuđuju seksizam i seksističko ponašanje, posebno seksistički govor mržnje.

I.B. Mere podizanja svesti

I.B.1. Podsticati brze reakcije javnih ličnosti, posebno političara, verskih vođa, lidera u ekonomiji i zajednici i ostalih koji su u poziciji da oblikuju javno mišljenje, da osude seksizam i seksističko ponašanje i da pozitivno jačaju vrednosti rodne ravnopravnosti.

I.B.2. Inicirati, podržati i finansirati istraživanja, uključujući kolaborativna istraživanja u svim državama članicama, koja pružaju sistematične podatke razvrstane po polu i starosti o pojavi i negativnom uticaju seksizma i njegovih manifestacija, uključujući seksizam i seksualno uznemiravanje na radnom mestu, seksistički govor mržnje, mete, počinioce, sredstva prenosa, medije i javni govor. Distribuisati te podatke na redovnoj osnovi relevantnim organima vlasti, obrazovnim ustanovama i javnosti.

I.B.3. Izdvojiti sredstva za finansiranje delotvornih kampanja za komunikaciju i podizanje svesti o vezama između seksizma i nasilja nad ženama i devojkicama i finansirati organizacije koje podržavaju žrtve.

I.B.4. Osmisliti, sprovesti i promovisati redovne nacionalne inicijative za podizanje svesti na svim nivoima i kroz različite oblike medija (na primer, izrada priručnika, smernica, video klipova dostupnih na internetu i u konvencionalnim medijima, uvođenje nacionalnog dana borbe protiv seksizma, osnivanje muzeja za slavljenje rodne ravnopravnosti i prava žena). Ove inicijative bi trebalo da imaju za cilj da podizanje svesti i razumevanja stanovništva uopšte, posebno roditelja, o različitim oblicima seksizma, uključujući i fenomene kao što su „mansplaining“⁵, kako ih sprečiti i odgovoriti na njih, kao i na štetu koju stvaraju za pojedince i društva, uključujući devojkice i dečake.

I.B.5. Obezbediti osmišljavanje i sprovođenje prilagođenog, kontinuiranog obrazovanja i obuke za edukatore u svim sferama i na svim nivoima obrazovanja, uključujući obrazovne ustanove, zaposlene u sektoru ljudskih resursa u javnom i privatnom sektoru, kao i profesionalne institucije za obuku (npr. mediji, vojska, medicinski i pravni stručnjaci, računovodstvo, menadžment i poslovne škole) o rodnoj ravnopravnosti, značenju rodnih stereotipa, kako prepoznati seksizam i boriti se protiv njega, o predrasudama i pristrasnostima i kako se suprotstaviti stereotipima.

⁵ *Mansplain* (glagol, neformalna upotreba): (od strane muškarca) da nešto objasni ženi na način koji se smatra snishodljivim, nipoštaštavajućim, previše samouverenim, previše pojednostavljenim ili kojim pretpostavlja da sagovornica nema znanje o ovoj temi.

I.B.6. Obezbediti procenu udžbenika, materijala za obuku i nastavnih metoda koje koriste učenici ili se koriste u radu sa učenicima svih starosnih grupa i u svim oblicima obrazovanja i obuke (počevši od predškolskog obrazovanja) u odnosu na seksistički jezik, ilustracije i rodne stereotipe, i revidirati ih tako da aktivno promovišu rodnu ravnopravnost.⁶

6 I.B.7. Promovisati perspektivu rodne ravnopravnosti, kao i razvoj kritičkog mišljenja za suzbijanje seksizma u sadržaju, jeziku i ilustracijama igračkara, stripova, knjiga, televizije, video i drugih igara, onlajn sadržaja i filmova, uključujući pornografiju, koja oblikuje stavove, ponašanje i identitet devojčica i dečaka.

I.B.8. Promovisati i sprovesti redovne kampanje za podizanje svesti o izgradnji femininiteta i maskuliniteta i šta to znači biti žena/devojka i muškarac/dečak u savremenom društvu, na primer putem medija, besplatnih javnih predavanja i diskusija.

I.B.9. Podsticati saradnju između profesionalaca (npr. novinara, edukatora, službenika organa za sprovođenje zakona) i organizacija civilnog društva, kako bi se utvrdile i razmenile primere dobre prakse u prevenciji seksizma i borbi protiv seksizma.

I.B.10. Uspostaviti strukture dostupne svima, posebno mladima, koje pružaju stručne savete o sprečavanju, borbi protiv seksizma i odgovoru na seksizam.

II. Posebni alati i mere borbu protiv seksizma i seksističkog ponašanja u ciljanim oblastima

Neke oblasti aktivnosti posebno su podložne činovima seksizma i/ili specifičnim oblicima seksističkog ponašanja; stoga je od ključnog značaja preduzeti ciljane radnje za sprečavanje i borbu protiv seksizma u ovim oblastima, uz opšte primenljive preporučene mere i alate navedene u prethodnom odeljku.

II.A. Jezik i komunikacije

Jezik i komunikacija su suštinske komponente rodne ravnopravnosti i „ne smeju utrti put prevlasti maskulinog modela“.⁷ Nestereotipna komunikacija je dobar način za obrazovanje, podizanje svesti i sprečavanje seksističkog ponašanja. Obuhvata izbacivanje seksističkih izraza, korišćenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika titula, korišćenje ženskih i muških ili rodno neutralnih oblika prilikom obraćanja grupi, diverzifikovanje zastupljenosti žena i muškaraca i obezbeđivanje ravnopravnosti oboje u vizuelnim i drugim prezentacijama.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.A.1. Ponovo potvrditi i primeniti relevantne postojeće preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama, uključujući Preporuku br. R(90)4 o eliminisanju seksizma iz jezika i Preporuku CM/Rec(2007)17 o standardima i mehanizmima rodne ravnopravnosti, u kojima se ističe da „akcije država članica moraju biti usmerene na promovisanje korišćenja neseksističkog jezika u svim sektorima, posebno u javnom sektoru“.

II.A.2. Preduzeti sistematične provere svih zakona, propisa, politika, itd, u odnosu na seksistički jezik i oslanjanje na rodne pretpostavke i stereotipe, radi njihove zamene rodno-osetljivom terminologijom. Primeri dobre prakse obuhvataju pripremu praktičnih vodiča za jezik i komunikaciju koji nisu seksistički i nemaju rodne stereotipe za upotrebu u dokumentima državne uprave.

II.B. Internet, društveni mediji i onlajn seksistički govor mržnje

Seksizam na internetu je rasprostranjen širom Evrope, s tim da su žene nesrazmerno pogođene – posebno mlade žene i devojčice, novinarka, političarke, javne ličnosti i braniteljke ženskih ljudskih prava. Jedan aspekt onlajn seksizma predstavlja negativne komentare na izražene stavove ili mišljenja. Dok su napadi na muškarce češće zasnovani na njihovom profesionalnom mišljenju ili sposobnosti, žene su češće izložene seksističkom i seksualizovanom zlostavljanju i uvredama, čiju ekstremnost može povećati anonimnost koju nudi internet. Onlajn napadi ne utiču samo na dostojanstvo žena, već mogu sprečiti žene, uključujući i na radnom mestu, da izraze svoje mišljenje i dovode do njihovog istiskivanja iz onlajn prostora, ugrožavaju njihovo pravo na slobodu govora i mišljenja u demokratskom društvu, ograničavaju njihove profesionalne mogućnosti i jačaju deficit rodne demokratije. Drugi aspekt je da je digitalno doba produbilo ispitivački

⁶ CEDAW, član 10.c zahteva eliminisanje „bilo kog stereotipnog koncepta uloga muškaraca i žena na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja... naročito revizijom udžbenika i školskih programa i prilagođavanjem nastavnih metoda“.

⁷ Preporuka Komiteta ministara Rec(2003)3 o ravnopravnom učešću žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju, Obrazloženje.

pogled kojem su izložena ženska tela, govor i aktivizam. Pored toga, seksistička zloupotreba društvenih medija – kao što je postavljanje intimnog vizuelnog materijala bez pristanka onih koji su prikazani – je oblik nasilja na koji se mora odgovoriti.

Internet i društveni mediji su sredstva za slobodu izražavanja i promovisanje rodne ravnopravnosti, ali takođe dozvoljavaju počiniocima da izraze svoje nasilne misli i da se upuštaju u zlostavljačko ponašanje. Iako se rasistički govor mržnje prepoznaje kao suprotan evropskim i međunarodnim standardima ljudskih prava, isto ne važi uvek za seksistički ili mizogeni govor mržnje, a sadašnje politike i zakonodavstvo na svim nivoima nisu uspeli adekvatno da odgovore na ovo pitanje. Stoga se države podstiču da preuzmu odgovornost za borbu protiv govora mržnje i obezbede da se ista pravila primenjuju na seksistički govor mržnje, kao što se već primenjuju na rasistički govor mržnje, kada je reč o upotrebi krivičnih sankcija.

Pored toga, veštačka inteligencija predstavlja specifične izazove u odnosu na rodnu ravnopravnost i rodne stereotipe. Primena algoritama može preneti i ojačati postojeće rodne stereotipe i stoga može doprineti održavanju seksizma.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere.

II.B.1. Sprovesti zakonodavne mere kojima se definišu i inkriminišu incidenti seksističkog govora mržnje, a koje su primenljive na sve medije, kao i procedure izveštavanja i odgovarajuće sankcije. Takođe bi trebalo podsticati izradu proaktivnijih procedura otkrivanja i prijavljivanja seksističkog govora mržnje, koje su primenljive na sve medije, uključujući internet i nove medije.

II.B.2. Uspostaviti i promovisati programe (uključujući softver) za decu, mlade ljude, roditelje i edukatore kako bi pomogli u savetovanju dece o medijskoj pismenosti, o sigurnoj i kritičkoj upotrebi digitalnih medija i odgovarajućem digitalnom ponašanju. To bi trebalo raditi kroz školske programe i kroz izradu priručnika i brošura o tome šta čini seksističko ponašanje, o neželjenoj razmeni materijala na internetu, zatim o odgovarajućim odgovorima na sve to, uključujući i rodno osetljive informacije o onlajn sigurnosti. Obezbediti široku distribuciju takvih materijala.

II.B.3. Razviti informacije i kampanje za podizanje svesti o seksističkoj zloupotrebi društvenih medija, pretnjama u internet okruženju i situacijama s kojima se deca i mladi suočavaju (npr. učenjavanje, zahtevanje novca ili neželjeno postavljanje intimnih slika) uz praktičnu pomoć o tome kako sprečiti i reagovati na takve situacije.

II.B.4. Sprovesti kampanje usmerene na širu javnost o opasnostima, mogućnostima, pravima i odgovornostima vezanim za korišćenje novih medija.

II.B.5. Uspostaviti onlajn izvore koji će pružati stručne savete o tome kako se nositi sa onlajn seksizmom, uključujući procedure za brzo prijavljivanje/uklanjanje štetnih ili neželjenih materijala.

II.B.6. Sprovoditi redovna istraživanja i prikupljati podatke razvrstane po polu i starosti o sajber seksizmu i sajber nasilju, i objavljivati rezultate istraživanja na odgovarajuć način.

II.B.7. Integrisati perspektivu rodne ravnopravnosti u sve politike, programe i istraživanja u vezi sa veštačkom inteligencijom kako bi se izbegli potencijalni rizici da tehnologija održava seksizam i rodne stereotipe i ispitati kako bi veštačka inteligencija mogla pomoći u zatvaranju rodnog jaza i eliminisanju seksizma. To uključuje mere za povećanje učešća žena i devojčica u oblasti informacionih tehnologija kao učenica, profesionalki i donositeljki odluka. Izrada instrumenata i algoritama zasnovanih na podacima trebalo bi da uračuna rodne dinamike. Potrebno je poboljšati transparentnost ovih pitanja i podići svest o potencijalnim rodnim predrasudama u oblasti velikih podataka; treba ponuditi rešenja za unapređenje odgovornosti.

II.C. Mediji, oglašavanje i ostali komunikacioni proizvodi i usluge

Seksizam u medijima – elektronskim, štampanim, vizuelnim i audio – doprinosi okruženju koje toleriše i trivijalizuje „svakodnevni“ seksizam. On se manifestuje kroz:

- seksualne, seksualizovane i rasističke prikaze i objektivizaciju žena, muškaraca, devojčica i dečaka, uključujući oglašavanje, filmove, televiziju, video igre i pornografski materijal;
- ponižavajuće ili trivijalizovano izveštavanje o izgledu, oblačenju i ponašanju žena, umesto uravnoteženog razmatranja njihovih stavova i mišljenja zasnovanog na informacijama;
- izveštavanje i prikazivanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama unutar porodice i zajednice;
- reprodukovanje i održavanje rodnih stereotipa u odnosu na žrtve rodno zasnovanog nasilja;

- neuravnoteženu zastupljenost i nedostatak smislenog učešća žena u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorke), naročito kada su u pitanju žene iz manjinskih grupa.⁸

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.C.1. Uvesti zakone koji zabranjuju seksizam u medijima i oglašavanju i ohrabriti praćenje i sprovođenje takvih mera.

II.C.2. Promovisati uključivanje izraza seksizam u zakone o kleveti.

II.C.3. Podsticati i pružati podršku učešću sektora informacionih i komunikacionih tehnologija, medija i oglašavanja u izradi, usvajanju i sprovođenju samoregulatornih politika i mehanizama za eliminisanje seksizma, uključujući i seksistički govor mržnje unutar svakog sektora.

II.C.4. Promovisati ulogu organizacija za praćenje medija i oglašavanje u borbi protiv seksizma.

II.C.5. Podsticati osnivanje institucije koja je nadležna za primanje, analizu i razmatranje žalbi u vezi sa seksizmom u medijima i oglašavanju, sa ovlašćenjem da zahteva da se seksistički sadržaj ili reklame povuku ili izmene.

II.C.6. Ohrabriti relevantna tela, kao što su komisije za ravnopravnost polova ili nacionalne institucije za ljudska prava, da uvedu strategije edukacije i obuke, kao i alate za novinare i druge profesionalce u oblasti medija i komunikacija za prepoznavanje seksizma, o tome kako promovisati pozitivne i nestereotipne prikaze žena i muškaraca u medijima i oglašavanju, i kako promovisati rodno osetljivu komunikaciju. Ove dodatne aktivnosti treba da budu adekvatno finansirane.

II.C.7. Podržati istraživanje o rasprostranjenosti i uticaju seksističkih prikaza žena i devojaka u medijima i pornografskom materijalu, u kojoj meri oni pogoršavaju rodne nejednakosti i nasilje nad ženama i devojčicama, kao i na njihov uticaj na fizičko, seksualno i psihičko zdravlje žena. Izdvojiti sredstva za finansiranje delotvornih kampanja za komunikaciju i podizanje svesti o vezama između seksizma, nedostatka rodne ravnopravnosti i nasilja nad ženama i devojčicama; i promovisati pozitivne i nestereotipne prikaze žena i muškaraca u medijima i oglašavanju.

II.C.8. Podsticati ravnopravno učešće žena i muškaraca na pozicijama odlučivanja u medijima, odlučivanja o sadržaju, kao i uspostavljanje baza podataka sa stručnjakinjama na sve teme.

II.C.9. Usvojiti pozitivne mere za izvrsnost i liderstvo u promovisanju ravnomerne zastupljenosti polova, kao što je sistem zasnovan na bodovima kojim se dodeljuju dodatna sredstva medijskim kućama za izradu rodno osetljivih sadržaja.

II.C.10. Podsticati promociju pozitivnih slika žena kao aktivnih učesnica u društvenom, ekonomskom i političkom životu, kao i pozitivnih slika muškaraca u netradicionalnim ulogama kao što su negovatelji. Obezbediti podsticaje ili nagrade za dobru praksu, na primer kroz javno finansiranje.

II.C.11. Podržati i promovisati dobru praksu kroz dijalog i razvoj mreža i partnerstava između medijskih aktera u cilju daljeg suzbijanja seksizma i rodnih stereotipa unutar sektora.

II.C.12. Podržati projekte koji se bave višestrukum i unakrsnom diskriminacijom žena u ranjivom položaju. Uvesti podsticaje za medije da promovišu pozitivne slike žena pripadnica etničkih manjina i/ili migrantkinja.

II.D. Radno mesto

Seksizam na radnom mestu ima mnogo oblika i prisutan je u javnom i privatnom sektoru. On se manifestuje kroz seksističke komentare i ponašanje usmereno na zaposlene lice ili grupu zaposlenih lica. Seksizam na radnom mestu uključuje, između ostalog, ponižavajuće komentare, objektivizaciju, seksistički humor ili viceve, previše prisne opaske, ućutkivanje ili ignorisanje ljudi, nepozvane komentare o odevanju i fizičkom

⁸ Vidi nalaze i preporuke Konferencije Saveta Evrope „Mediji i slika žena“ (Amsterdam, 4. jul 2013). Vidi izveštaj sa konferencije na <https://rm.coe.int/1680590fb8>.

izgledu, seksistički govor tela, nedostatak poštovanja i maskuline prakse koje zastrašuju ili isključuju žene i favorizuju druge muškarce.⁹ Utiče na ravnopravnost i dostojanstvo na radu.¹⁰

Seksističke pretpostavke zasnovane na tradicionalnim rodnim ulogama mogu da dovedu do uverenja da su žene, kao majke ili buduće majke ili negovateljke, manje pouzdane koleginice i radnice. Nasuprot tome, može postojati neprijateljstvo prema majkama koje ne ostaju kod kuće ili mogu biti isključene iz važnih prilika za napredovanje u karijeri, a posledično i iz profesionalnog života. To doprinosi da se stvori stakleni plafon koji ženama ograničava mogućnosti za napredovanje. Iste pretpostavke mogu dovesti do seksističkih opaski na muškarce koji preuzimaju odgovornost negovatelja.

Na nekim radnim mestima posebno preovlađuju muškarci, što nosi visok rizik za negovanje kulture seksizma. Pored toga, žene koje zauzimaju pozicije odlučivanja ili one za koje se smatra da predstavljaju izazov nju institucionalnoj hijerarhiji u kojoj preovlađuju muškarci, mogu biti naročito podvrgnute seksizmu. Slično tome, muškarci mogu iskusiti seksizam na radnim mestima na kojima preovlađuju žene, ili ako rade tipično „ženski“ posao.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.D.1. Revidirati radno zakonodavstvo kako bi se zabranio seksizam i seksistička dela na poslu i promovisati dobre prakse kao što su analiza rizika, mere ublažavanja i upravljanja rizikom, žalbeni mehanizmi, pravni lekovi za žrtve i disciplinske mere kroz građanske ili upravne procese.

II.D.2. Podsticati i podržavati sistemski pregled pravila, politika i propisa unutar ustanova javnog i privatnog sektora u cilju usvajanja odgovarajućih kodeksa ponašanja koji uključuju žalbene mehanizme i disciplinske mere u odnosu na seksizam i seksistička dela. Ovo bi takođe trebalo da obuhvati i ukrštene oblike seksizma, na primer, u vezi sa migrantskim statusom ili invaliditetom.

II.D.3. Podsticati nezavisne profesije, profesionalne organizacije i sindikate da prihvate borbu protiv seksizma u svojim organizacijama, uključujući i njihova interna pravila.

II.D.4. Osmisliti i učiniti dostupnim alat za borbu protiv seksizma, uključujući relevantne zakonske odredbe i objašnjenja o institucionalnim prednostima eliminisanja seksizma, kao i primere seksističkih dela i dobrih praksi za eliminisanje seksizma. Treba podsetiti poslodavce i menadžere, predstavnike sindikata i ostale zaposlene na relevantnim pozicijama na njihovu obavezu da eliminišu seksizam na radnom mestu, kao i na dostupne pravne lekove za žrtve.

II.D.5. Pozivati na obavezu sa najvišeg nivoa (u javnom i privatnom sektoru) promocije institucionalne kulture koja odbacuje seksizam na radnom mestu, na primer kroz izradu politika ravnopravnosti, internih smernica i kampanja o različitim oblicima seksizma i dekonstrukcije stereotipa, povećanju broja žena na pozicijama odlučivanja i razbijanje staklenog plafona, uključujući i privremene posebne mere kao što su ciljevi i kvote.

II.D.6. Pozivati na obavezu sa najvišeg nivoa (u javnom i privatnom sektoru) promocije svesti, informisanja i prevencije seksističkog ponašanja, kao i preduzimanja svih odgovarajućih mera da se radnici zaštite od takvog ponašanja.

II.E. Javni sektor

Seksizam u javnom sektoru i oslanjanje na rodne stereotipe mogu dovesti do uskraćivanja javnih usluga i nejednakog pristupa resursima. Istovremeno, žene koje rade u javnom sektoru, uključujući izabrane žene ili članice tela za donošenje odluka, na svim nivoima, često se suočavaju sa izazovima koji se odnose na njihovo dostojanstvo, legitimitet i autoritet zbog seksizma i seksističkog ponašanja.¹¹

⁹ Visoko veće za profesionalnu ravnopravnost muškaraca i žena (2016), „Pripremiti za borbu protiv seksizma – Tri alata za svet rada“, dostupno na <https://rm.coe.int/16806fbc1e>.

¹⁰ Član 26.2 Evropske socijalne povelje (revidiran) zahteva od strana da „unapređuju svest, informisanost i da sprečavaju ponavljano neprihvatljivo ili izrazito negativno i uvredljivo ponašanje protiv pojedinih radnika na radnom mestu ili u vezi sa poslom kao i da preduzmu sve odgovarajuće mere da zaštite radnike od takvog ponašanja“.

¹¹ Na primer, prema studiji Interparlamentarne unije i Parlamentarne skupštine Saveta Evrope za 2018. godinu, 85% ispitanih poslanica pretrpelo je psihičko nasilje u parlamentu; veća je verovatnoća da će poslanice mlađe od 40 godina biti uznemiravane; žene zaposlene u parlamentu pretrpele su više seksualnog nasilja od poslanica; a većina parlamenata nije imala mehanizme koji bi omogućili ženama da se izjašnjavaju o nasilju. Interparlamentarna unija i Parlamentarna skupština Saveta Evrope (2018), „Seksizam, uznemiravanje i nasilje nad ženama u parlamentima u Evropi“, dostupno na www.ipu.org/resources/publications/reports/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.E.1. Uključiti odredbe protiv seksizma i seksističkog ponašanja i jezika u interne kodekse ponašanja i propise, uz odgovarajuće sankcije za one koji rade u javnom sektoru, uključujući izabrane članove skupštine.

II.E.2. Podržati inicijative i istrage koje preduzimaju parlamentarci, organizacije civilnog društva, sindikati ili aktivisti za borbu protiv seksizma u javnoj sferi.

II.E.3. Promovisati uključivanje odredbi o rodnoj ravnopravnosti u važeći pravni okvir, kao dobru praksu u oblasti tendera/javnih nabavki.

II.E.4. Obezbediti obuku zaposlenih u javnom sektoru o važnosti neseksističkog ponašanja u radu sa javnošću, kao i sa kolegama na radnom mestu. Takva obuka treba da obuhvati definiciju seksizma, njegove različite manifestacije, načine dekonstrukcije rodni stereotipa i predrasuda, i kako odgovoriti na njih.

II.E.5. Obavestiti primaocje javnih usluga o njihovim pravima u pogledu neseksističkog ponašanja, na primer, putem kampanja za podizanje svesti i posebnih šema za prijavljivanje slučajeva seksizma, kako bi se identifikovali mogući problemi a zatim posredovalo u njihovom eliminisanju.

II.E.6. Promovisati jačanje i primenu internih disciplinskih mera za seksizam u javnom sektoru, u svim telima koja donose odluke, kao i u političkim telima, na primer smanjivanjem ili ukidanjem odgovornosti i sredstava, ili putem novčanih kazni.

II.F. Sektor pravde

Seksizam i rodni stereotipi unutar civilnog, administrativnog i krivičnog pravosuđa i sistema za primenu zakona predstavljaju prepreke za sprovođenje pravde. To može dovesti do toga da donosioci odluka donose pogrešne ili diskriminatorne presude zasnovane na unapred stvorenim uverenjima i inherentnim predrasudama, umesto na relevantnim činjenicama.¹²

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.F.1. Uz dužno poštovanje nezavisnosti pravosuđa, obezbediti redovnu i adekvatnu obuku za sve sudije, kao i za sudije za prekršaje, o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti i štetnosti koju uzrokuju rodne predrasude i rodni stereotipi i upotreba seksističkog jezika, posebno u slučajevima nasilja nad ženama i devojčicama.¹³

II.F.2. Obezbediti obuku svih pripadnika organa za sprovođenje zakona o seksizmu, seksizmu na internetu, seksističkom govoru mržnje i nasilju nad ženama; olakšati prijavljivanje takvog ponašanja policiji; povećati policijska ovlašćenja za oduzimanje i obezbeđivanje dokaza o onlajn zlostavljanju.

II.F.3. Podsticati nacionalne i međunarodne sudove i tribunale da prihvate intervencije trećih strana i stručna mišljenja o manje poznatim temama, kao što su seksizam i rodni stereotipi.

II.F.4. Obezbediti sigurnost, dostupnost i prikladnost sistema za prijavljivanje kršenja zakona i pristup sprovođenju zakona; ublažiti finansijske troškove ili druge otežavajuće elemente koji sprečavaju žrtve da prijavljuju ili vode sporove na odgovarajućem mestu. Preduzeti korake za odgovor na rizik od reviktimizacije.

II.F.5. Ohrabriti pravna stručna tela da organizuju javna predavanja i druge događaje u cilju podizanja svesti pravnih stručnjaka i drugih relevantnih zainteresovanih strana o seksizmu i rodnim stereotipima u sistemu pravosuđa.

II.G. Obrazovne institucije

Seksističke poruke oblikuju naše društvo i prožimaju ga, a reprodukuju ih obrazovni sistemi, gde ih treba i dovesti u pitanje. Deca i mladi usvajaju rodne stereotipe kroz nastavne programe, nastavne materijale, ponašanje i jezik.¹⁴ Seksizam može biti ugrađen u kulturu obrazovnih ustanova na svim nivoima, od

¹² „Akcioni plan Saveta Evrope za jačanje nezavisnosti i nepristrasnosti sudova“ (CM(2016)36-final), „treba uložiti sve napore u borbi protiv rodni stereotipa u samom pravosuđu“ (Akcija 2.4); OHCHR, „Eliminisanje stereotipa u pravosuđu – jednak pristup pravdi ženama u slučajevima rodno zasnovanog nasilja“, 9. juna 2014.

¹³ Vidi: Savet Evrope (2017), „Priručnik za sudije i tužioce o obezbeđenju pristupa ženama pravdi“, dostupan na <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>

¹⁴ Pogledajte zaključke i preporuke Konferencije Saveta Evrope „Borba protiv rodni stereotipa u i kroz obrazovanje“ (Helsinki, 9. i 10. oktobra 2014.). Pogledajte izveštaj sa konferencije na <https://rm.coe.int/1680590f0>.

predškolskog do tercijarnog obrazovanja. Može imati mnoge oblike, na primer: tolerancija i trivijalizacija seksističkih slika, jezika i izraza; netolerancija prema neusaglašenom rodnom ponašanju; nepostojanje odgovora na nesvesne predrasude zaposlenih i učenika/studentata; nepostojeći ili neodgovarajući mehanizmi za pritužbe i evidentiranje; nedostatak sankcija za seksualno uznemiravanje, uključujući od strane drugih učenika/studentata. Ovi ugrađeni oblici seksizma mogu uticati na naknadno obrazovanje, izbor karijere i načina života. Države takođe snose odgovornost da obezbede pozivanje na odgovornost privatnih obrazovnih ustanova za njihove postupke, a ustanove verskog obrazovanja ne treba izuzimati.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.G.1. Puna primena odredbi Preporuke CM/Rec(2007)13 Komiteta ministara državama članicama o integrisanju rodne perspektive u obrazovanju.

II.G.2. Obezbediti uključivanje rodne ravnopravnosti, nediskriminacije, eliminaciju seksizma i seksističkog ponašanja u sve aspekte obrazovnog procesa, uključujući mehanizme i smernice za prijavljivanje, reagovanje i evidentiranje incidenata.

II.G.3. Sprovoditi i/ili podržavati kampanje prevencije seksizma i seksističkog ponašanja u obrazovnim ustanovama i obezbediti nultu toleranciju prema takvim fenomenima, uključujući rodne stereotipe i nasilje, sajber nasilje, seksističke uvrede i rodno zasnovano nasilje.

II.G.4. Organizovati događaje, uključujući i kroz državne organe, koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti i načinima prevencije i suzbijanja seksizma, rodni stereotipa i nesvesnih rodni predrasuda u svim obrazovnim ustanovama.

II.G.5. Integrisati perspektivu rodne ravnopravnosti u sve aspekte kurseva za obuku nastavnika tokom školovanja i stručnog usavršavanja, kao i u kurseve za zaposlene u rukovodstvu škola.

Što se tiče metodologije nastave, alata i programa:

II.G.6. Izraditi smernice da bi se obezbedila integracija nastavne metodologije i alata za podučavanje o rodnoj ravnopravnosti, nediskriminaciji i ljudskim pravima u nastavne planove i programe na svim nivoima obrazovanja, kako u javnim tako i u privatnim ustanovama, od najranijeg detinjstva. To uključuje obrazovanje u privatnom životu, kako bi deca bila ohrabrena da se oslanjaju na sebe i povećaju odgovornost u svojim odnosima i ponašanju – uključujući pristanak i lične granice. Nastavni planovi i programi bi trebalo da sadrže starosno prilagođeno, utemeljeno na dokazima, naučno precizno i sveobuhvatno obrazovanje o seksu i seksualnosti za devojčice i dečake. Nastavni planovi treba takođe da pokrivaju i unakrsne oblike seksizma, na primer, na osnovu statusa migranta ili invaliditeta.

II.G.7. Podstaci izradu internet prezentacije sa izvorima, dobrim praksama i materijalima za podučavanje/učenje, kao i priručnik za pomoć u otkrivanju i uklanjanju rodni stereotipa u obrazovnim materijalima za trenere, nastavnike i inspektore.

II.G.8. Promovisati posebne programe i karijerno savetovanje koji pomažu učenicima/studentima pri izboru studija i karijere, koji se ne temelje na rodni stereotipima, uključujući obuku zaposlenih o rodni stereotipima i nesvesni predrasudama.

II.H. Kultura i sport

Seksizam se manifestuje u mnogim aspektima kulturnog života, posebno kroz ukorenjenost rodni stereotipa. Prema Međunarodnom komitetu Ujedinjenih nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kulturni život obuhvata načine života, jezik, usmenu i pisanu književnost, muziku i pesmu, neverbalnu komunikaciju, religiju ili sisteme verovanja, obrede i ceremonije, sport i igre, metode proizvodnje ili tehnologije, prirodnu i veštačku sredinu, hranu, odeću i sklonište, umetnost, običaje i tradicije. Umetnost i kultura suštinski oblikuju stavove i rodne uloge i stoga je od suštinskog značaja da se obrati pažnja na seksizam u ovim oblastima. Pored toga, prema Istanbulskoj konvenciji, kultura, religija, običaj ili tradicija, neće se smatrati opravdanjem za nasilje nad ženama i devojčicama.

Pitanja koja treba rešavati u sportskom životu uključuju: seksističke stavove medija, sportskih organizacija, trenera, sportskih lidera, sportista, itd; seksističke prikaze žena u sportu, trivijalizaciju sportskih dostignuća žena, gde se one prikazuju u stereotipnim ulogama ili se omalovažavaju sportovi kojima se bave; seksizam i seksistički govor mržnje tokom sportskih događaja.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.H.1. Izraditi i promovisati alate za borbu protiv seksizma u kulturnom i sportskom sektoru, kao što su materijali ili alati za obuku o rodno osetljivom jeziku i komunikaciji.

II.H.2. Ponovo potvrditi i primenjivati Preporuke CM/Rec(2015)2 Komiteta ministara državama članicama o integrisanju rodne perspektive u sportu i CM/Rec(2017)9 Komiteta ministara državama članicama o rodnoj ravnopravnosti u audiovizuelnom sektoru.

II.H.3. Ohrabriti vodeće kulturne i sportske ličnosti da koriguju seksističke pretpostavke odnosno javno osude seksistički govor mržnje.

II.H.4. Pozvati sportske federacije i udruženja i ustanove kulture na svim nivoima da pripreme kodekse ponašanja kako bi se sprečio seksizam i seksističko ponašanje, u koje treba uključiti i odredbe o disciplinskim merama. Negovati nultu toleranciju prema seksizmu i seksističkom govoru mržnje na kulturnim i sportskim manifestacijama.

II.H.5. Pozvati sektore sporta i kulture na svim nivoima da preduzmu konkretne radnje na promociji rodne ravnopravnosti i nestereotipnog prikaza žena i muškaraca, devojčica i dečaka.

II.H.6. Promovisati emitovanje i izveštavanje medija, posebno javnih medija, o ženskim kulturnim i sportskim manifestacijama na ravnopravnoj osnovi kao i o muškim, i javno slaviti dostignuća žena.¹⁵ Davati vidljivost i promovisati pozitivne uzore žena i muškaraca, devojčica i dečaka koji učestvuju u sportu tamo gde su nedovoljno zastupljeni.

II.I. Privatna sfera

Seksizam u porodici može doprineti jačanju stereotipnih uloga, slabljenju žena, niskom nivou samopoštovanja i ciklusu nasilja nad ženama i devojčicama. Takođe može uticati na izbore u životu i tokom karijere. Iako su tradicionalne rodne uloge u porodici (muškarci kao hranitelji porodice, žene koje obavljaju zadatke u domaćinstvu) generalno promenjene, jer sve više žena radi plaćene poslove, faktori koji doprinose promeni u porodicama i državama umnogome se razlikuju. Seksističko ponašanje i dalje je široko rasprostranjeno u međuljudskim odnosima a žene nastavljaju da obavljaju mnogo više neplaćenog rada u kući od muškaraca.

Član 16. CEDAW konvencije zahteva od država potpisnica da preduzmu odgovarajuće mere kako bi osigurale jednakost žena i muškaraca u porodici.¹⁶ Veza između seksizma i prevencije nasilja nad ženama i devojčicama pojačava potrebu za delovanjem u privatnoj sferi.

Gore preporučene mere, posebno one koje se odnose na jezik i podizanje svesti, kao i one koje se odnose na medije, obrazovni i kulturni sektor, posebno su relevantne za rešavanje problema seksizma u privatnoj sferi.

Međutim, sankcije za seksizam u porodici nisu odgovarajuće, osim ako ponašanje ne dostigne prag kriminaliteta kao što je fizičko, psihičko ili ekonomsko nasilje nad ženama.

Vlade država članica se pozivaju da uzmu u obzir sledeće mere:

II.I.1. Uvesti mere koje se odnose na usklađivanje privatnog i radnog života, uključujući plaćeno odsustvo majki i očeva za vreme i nakon porođaja, plaćeno roditeljsko odsustvo za žene i muškarce, sveobuhvatni pristup kvalitetnoj i pristupačnoj brizi o deci i drugim socijalnim uslugama, i fleksibilne radne aranžmane i za žene i za muškarce. Poboljšati pristup uslugama za brigu o starijim i drugim zavisnim licima. Organizovati kampanje za podsticanje jednake raspodele poslova u domaćinstvu i brige o drugima između žena i muškaraca.

II.I.2. Promovisati politike i mere kojima se podržava pozitivno roditeljstvo i koje garantuju jednake mogućnosti za decu bez obzira na njihov pol, status, sposobnosti ili porodičnu situaciju. Pozitivno roditeljstvo odnosi se na roditeljsko ponašanje zasnovano na najboljim interesima deteta koje je hranljivo, bez rodni stereotipa, osnažuje, nije nasilno i uvažava i vodi dete a obuhvata postavljanje granica da bi se omogućio pun razvoj deteta.

¹⁵ Kao što je prezentacija „Ova devojka može“, koja slavi aktivnost žena(www.thisgirlcan.co.uk/).

¹⁶ Pored toga, član 2.e CEDAW konvencije zahteva da države preduzmu „sve potrebne mere za otklanjanje diskriminacije žena od strane bilo kog lica, organizacije ili preduzeća“.

II.I.3. Uvesti mere i alate kojima se poboljšavaju veštine roditelja za bavljenje sajber seksizmom i pornografijom na internetu.

II.I.4. Promovisati obuku za prepoznavanje i borbu protiv seksizma i seksističkog ponašanja u okviru profesionalnih kurseva za one koji se bave porodičnim i međuljudskim odnosima, na primer: pružaoci socijalnih usluga, uključujući centre za socijalni rad sa majkama i brigu o deci.

III. Izveštavanje i evaluacija

Ova preporuka zahteva od država članica da prate napredak u njenom sprovođenju i da obaveste nadležne upravne odbore o preduzetim merama i ostvarenom napretku.

Izveštavanje treba da bude redovno i da sadrži informacije o:

- pravnim i političkim okvirima, merama i primerima dobre prakse u borbi protiv seksizma, seksističkog ponašanja, rodni stereotipa i seksističkog govora mržnje, posebno u javnim prostorima, na internetu i u medijima, na radnom mestu, u javnom sektoru, pravosuđu, obrazovanju, sportu i kulturi i u privatnoj sferi, uključujući alate za prijavljivanje seksističkog ponašanja, kao i disciplinske postupke i sankcije;

- sveobuhvatnoj politici ili politici u okviru nacionalne strategije o rodnoj ravnopravnosti, usvojenoj radi eliminisanja seksizma i seksističkog ponašanja, uključujući definicije, indikatore, nacionalne mehanizme za praćenje i evaluaciju;

- radu bilo kojeg koordinacionog tela osnovanog ili određenog za praćenje sprovođenja na nacionalnom nivou;

- istraživanjima koja su preduzeta i podržana kako bi se obezbedili podaci o učestalosti i posledicama seksizma i seksističkog ponašanja u ciljnim područjima, kao i o ishodima takvih istraživanja;

- nacionalnim merama i kampanjama za podizanje svesti na svim nivoima, uključujući i medije kroz koje su sprovedene.